

MASROP E-Dergi

Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçileri Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi

MASROP E-Dergi

CİLT 20 2026

Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçileri Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi
MASROP E-Dergi

E-Journal Common Platform of Architects, Archaeologists, Art Historians and Conservator-Restorers

MASROP E Dergi Ulusal Hakemli bir elektronik dergidir

MASROP E Dergi is a National Refereed Journal

Türkçe olarak yılda 1 sayı (Kasım/Aralık) yayınlanır
Published in Turkish annually in one issues (November/December)

Elektronik Site Sorumlusu / Web and Graphic Design
Selçuk Öztürk

E-Dergi Tasarım / E-Journal Design
Öğr. Gör. (MA) Ceren Baykan (TÜ); Prof. Dr. Daniş Baykan (TÜ)

Posta Adresi / Address

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, I. Bina,
Kat 1, oda nu.: 106, Klasik Arkeoloji Laboratuvarı, Güllapoğlu Yerleşkesi
22030, Merkez / Edirne

Telefon / Phone

0-284-235 95 27 Dâhili: 1202

E-posta Adresi / E-mail

masrop.e.dergi@gmail.com

İnternet Adresi / Web Address

<http://www.masrop.org>
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/masrop>

ISSN: 1307-4008

Ön Kapak Tasarım

Ceren Baykan (TÜ)

Kapak "Roma İmparatorluk Dönemi Doğu Lydia Stellerindeki Figürlerin Beden Dili Hareketlerinin Sosyo-Kültürel Anlamları" makalesinin görsellerinden tasarlanmıştır.

Cilt 20 2026

Yayımlanan makalelerin yayın hakkı saklıdır. MASROP E-Dergi’de yer alan makaleler (tekil veya toplu şekilde) basılı olarak çoğaltılamaz veya yayımlandığı sitelerden indirilerek, ticari veya başka bir amaçla dijital platformlarda paylaşamaz. **Yayın etiği açısından yazarların (indirdiği pdf dosyayı doğrudan yüklemesi değil)**, personel sayfalarında ve *academia.edu / researchgate.net* gibi açık akademik veri tabanlarında **makalesinin yayımlandığı sayfanın uzantısını yüklenerek dosya ulaşımı vermesi uygundur**. Bilimsel yayınlarda kaynak gösterilerek alıntı halinde kısmi kullanımlar mümkün olmakla birlikte görsellerinin başka yayında kullanımı makale yazarının, görsel sahibinin özel iznine bağlıdır. Makalelerin yazın ve görsel içeriğinin etik ve yasal sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. MASROP E-Dergi makalelerinin görselleri aksi belirtilmediği ve kaynak gösterilmediği sürece makalenin yazarına aittir.

© MASROP E-Dergi, 2026

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Daniş Baykan (TÜ) *Baş Editör*

Doç. Dr. Ergün Karaca (TÜ) *Editör*

Ceren Baykan (TÜ) *Yayın Editörü*

Uğur Alanyurt (MSGSÜ) *Yardımcı Yayın Editörü*

Onursal Yayın Kurulu / Honorary Editorial Board

Oktay Ekinci Onursal Başkan / *Honorary Chief Editor (Vefat 2013)*

Prof. Dr. Belkıs Dinçol (İÜ *emekli*)

Prof. Dr. Turan Efe (Şeyh Edebali Ü *emekli*)

Prof. Dr. Mehmet Özdoğan (İÜ *emekli*)

Prof. Dr. Nuran Şahin (Ege Ü *emekli*)

Prof. Dr. Elif Tül Tulunay (İÜ *emekli*)

Dr. Işık Şahin (TÜ *emekli*)

Dr. Aksel Tibet (İFEA İstanbul / *Vefat 2019*)

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Atilla Batmaz (Ege Ü) - *Önasya Arkeolojisi Alan Editörü*

Prof. Dr. Daniş Baykan (TÜ) - *Antik Çağ Arkeolojisi Alan Editörü*

Prof. Dr. Ayla Sevim Erol (Ankara Ü) - *Antropoloji Alan Editörü*

Prof. Dr. Hasan Peker (İÜ) - *Hititoloji Alan Editörü*

Prof. Dr. Gülgün Yılmaz (TÜ) - *Sanat Tarihi Alan Editörü*

Doç. Dr. Aliye Erol (İÜ) - *Nümitmatik Alan Editörü*

Doç. Dr. Ümit Güder (Charles Ü / Prag) - *Arkeometri Alan Editörü*

Doç. Dr. Nil Orbeyi (MSGSÜ) - *Mimarlık Alan Editörü*

Doç. Dr. Fatma Banu Uçar Çakan (İÜ) - *Koruma Onarım Alan Editörü*

Doç. Dr. Alper Yener Yavuz (Mehmet Akif Ersoy Ü) - *Paleoantropoloji Alan Editörü*

Dr. Mert Uğur Kara (TÜ) - *İngilizce Dil Editörü*

Sekreteryaya Kurulu / Secretariat Board

Dr. Coşkun Sivil (TÜ), Didem Baş (TÜ), Gamze Üsküplü Akgül (TÜ)

Dergimiz *Academic Search Complete, EBSCO, Academic Journal Index, WorldCat* ve *ASOS* gibi alan indekslerinde taranan “**Alan İndeksleri Tarafından Taranan Ulusal Hakemli Dergi**”

konumundadır. Dergipark (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/masrop>) ile ana siteden

(<http://masrop.org/>) eş zamanlı ve elektronik olarak yayımlanmaktadır.

MASROP E-Dergi [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) ile lisanslanmıştır.

Hakem Danışma Kurulu / Advisory Board

Unvan ve soyadı alfabetik / *Title and surname alphabetic*

- Prof. Dr. Selim Ferruh Adalı (Ankara Sosyal Bilimler Ü) Prof. Dr. Sennur Akansel (TÜ)
Prof. Dr. Serdar Aybek (9 Eylül Ü) Prof. Dr. Atilla Batmaz (Ege Ü)
Prof. Dr. Daniş Baykan (TÜ) Prof. Dr. Yener Bektaş (Ahi Evran Ü)
Prof. Dr. Asnu Bilban Yalçın (İÜ) Prof. Dr. Demet Binan (MSGSÜ)
Prof. Dr. Başak Boz (TÜ) Prof. Dr. Özlem Çevik (TÜ)
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe (İÜ) Prof. Dr. Arzu Demirel (Mehmet Akif Ersoy Ü)
Prof. Dr. Yeşim Doğan (Ankara Ü) Prof. Dr. Serra Durugönül (Mersin Ü)
Prof. Dr. Ayla Sevim Erol (Ankara Ü) Prof. Dr. Bekir Eskici (Ankara HBVÜ)
Prof. Dr. Timur Gültekin (Ankara Ü) Prof. Dr. Gül Gürtekin Demir (Ege Ü)
Prof. Dr. Gül Işın (Akdeniz Ü) Prof. Dr. Kaan İren (Muğla Sıtkı Koçman Ü)
Prof. Dr. Hatice Kalkan (Tekirdağ N. Kemal Ü) Prof. Dr. Semiha Kartal (TÜ)
Prof. Dr. Necmi Karul (İÜ) Prof. Dr. Zeynep Koçel Erdem (MSGSÜ)
Prof. Dr. Gülriz Kozbe (Batman Ü) Prof. Dr. Dinçer Savaş Lenger (Akdeniz Ü)
Prof. Dr. Sevgi Lökçe (Atılım Ü) Prof. Dr. M. Sacit Pekak (Hacettepe Ü)
Prof. Dr. Hüseyin Sami Öztürk (Marmara Ü) Prof. Dr. Hasan Peker (İÜ)
Prof. Dr. Gürcan Polat (Ege Ü) Prof. Dr. Nazire Papatya Seçkin (MSGSÜ)
Prof. Dr. Hamdi Şahin (İÜ) Prof. Dr. Murat Türkteki (Şeyh Edebalı Ü)
Prof. Dr. Gülsün Umurtak (İÜ) Prof. Dr. Ahmet Yaraş (TÜ)
Prof. Dr. Gülgün Yılmaz (TÜ)
Doç. Dr. N. Çiçek Akçıl Harmankaya (İÜ) Doç. Dr. Çiler Altınbilek Algül (İÜ)
Doç. Dr. Ahmet İhsan Aytek (Mehmet Akif Ersoy Ü) Doç. Dr. Emma Louise Baysal (Ankara Ü)
Doç. Dr. Adnan Baysal (Ankara Ü) Doç. Dr. Mustafa Bilgin (Afyon Kocatepe Ü)
Doç. Dr. Emre Erdan (AMÜ) Doç. Dr. Cevdet Merih Ereğ (Ankara HBVÜ)
Doç. Dr. Kenan Eren (MSGSÜ) Doç. Dr. Melda Ermiş (İÜ)
Doç. Dr. Hüseyin Erpehlivan (Şeyh Edebalı Ü) Doç. Dr. Aliye Erol (İÜ)
Doç. Dr. Lale Doğer (Ege Ü) Doç. Dr. Bülent Genç (Mardin Artuklu Ü)
Doç. Dr. Ümit Güder (Charles Ü / Prag) Doç. Dr. İlkan Hasdağlı (TÜ)
Doç. Dr. Gökhan Kağnıcı (Katip Çelebi Ü) Doç. Dr. Ergün Karaca
Doç. Dr. Erkan Konyar (İÜ) Doç. Dr. Hüseyin Köker (SDÜ)
Doç. Dr. Alptekin Oransay (Anadolu Ü) Doç. Dr. Nil Orbeyi (MSGSÜ)
Doç. Dr. Aşkın Özdzibay (İÜ) Doç. Dr. Müjde Peker (İÜ)
Doç. Dr. Deniz Sarı (Bilecik Şeyh Edebalı Ü) Doç. Dr. Ayça Tiryaki (İÜ)
Doç. Dr. Özgür Turak (İÜ) Doç. Dr. Fatma Banu Uçar Çakan (İÜ)
Doç. Dr. Özgü Çömezoglu Uzbek (İÜ) Doç. Dr. Derya Yalçıklı (Çanakkale 18 Mart Ü)
Doç. Dr. Alper Yener Yavuz (Mehmet Akif Ersoy Ü) Doç. Dr. Nalan Damla Yılmaz Usta (SDÜ)
Doç. Dr. Aslıhan Yurtsever Beyazıt (İÜ) Doç. Dr. S. Melike Zeren Hasdağlı (TÜ)
Dr. Handegül Canlı (Kahramanmaraş Sütçü İmam Ü) Dr. Baki Demirtaş (TÜ)
Dr. Öznur Gülhan (Ankara Ü) Dr. Burcu Kırmızı (Yıldız Teknik Ü)
Dr. Serdar Mayda (Ege Ü) Dr. Hüseyin Murat Özgen (MSGSÜ)
Dr. Feyzullah Şahin (İzmir Demokrasi Ü) Dr. Veysel Tolun (ÇOMÜ)
Dr. Fuat Yılmaz (TÜ)

İçindekiler

MASROP E-Dergi Künye	ii
MASROP E-Dergi Yayın Kurulu / <i>Editorial Board</i>	iii
MASROP E-Dergi Hakem Danışma Kurulu / <i>Advisory Board</i>	iv
İçindekiler	v
Editörden	vi

Araştırma Makalesi

<i>Muradiye Küçükcan - Dinç, Münteha</i>	1-16
<i>Roma İmparatorluk Dönemi Doğu Lydia Stellerindeki Figürlerin Beden Dili Hareketlerinin Sosyo-Kültürel Anlamları</i>	
<i>The Socio- Cultural Meanings of Body Language Gestures of Figures on the Stelae of Eastern Lydia during the Roman Imperial Period</i>	

Editörden

Dergimiz, 1 Ocak 2026 tarihi itibarıyla DergiPark tarafından uygulanmaya başlanan Sürekli Yayın (*Continuous Publishing*) Modeline geçmiştir. Bu model kapsamında, dergimize gönderilen makaleler belirli bir sayı yayımlanma tarihini beklemeksizin; hakemlik, editörlük değerlendirme ve dizgi süreçlerinin tamamlanmasının ardından derhal yayımlanmaktadır. Bununla birlikte, dergimiz yılda bir kez, Kasım/Aralık ayında toplu sayı oluşturularak yayımlanmaya devam edecektir.

Masrop E Dergi'nin 2026 yılı sayısının ilk makalesi, Muradiye Küçükcan ve Münteha Dinç tarafından kaleme alınan "Roma İmparatorluk Dönemi Doğu Lydia Stellerindeki Figürlerin Beden Dili Hareketlerinin Sosyo-Kültürel Anlamları" başlıklı çalışmadır. Söz konusu makale, değerlendirme süreçlerinin tamamlanmasının ardından Sürekli Yayın Modeli kapsamında yayımlanmıştır.

2026 yılı sayımıza katkı sunan tüm yazarlarımıza ve hakemlerimize teşekkür ederiz.

Edirne, 2026

Roma İmparatorluk Dönemi Doğu Lydia Stellerindeki Figürlerin Beden Dili Hareketlerinin Sosyo-Kültürel Anlamları

The Socio- Cultural Meanings of Body Language Gestures of Figures on the Stelae of Eastern Lydia during the Roman Imperial Period

Muradiye KÜÇÜKCAN*, Münteha DİNÇ**

Öz

Doğu Lydia stelleri, mezar ve adak steli olarak kullanılmasının yanı sıra, aynı zamanda dönemin toplumsal yapısını, kültürel değerlerini ve sanatsal anlayışını yansıtan önemli görsel tanıklar olarak da karşımıza çıkar. Bu steller, bireyin kimliğini, toplumsal statüsünü ve aile ilişkilerini simgesel bir dille aktaran birer temsil aracı niteliği taşımaktadır. Figürlerin duruş biçimleri, el-kol, beden dili hareketleri yerel geleneklerle Roma etkilerinin harmanlandığı çok katmanlı kültürel yapıyı görünür kılmakta ve toplumun idealize edilmiş kimlik algılarını yansıtmaktadır.

Stellerde tasvir edilen kadın ve erkek figürlerinin beden dili hareketleri, bireyin toplumsal konumu, ahlaki nitelikleri ve kültürel kimliğini ifade eden semboller olarak öne çıkar. Bu ikonografik ifadeler, yalnızca Doğu Lydia'ya özgü bir görsel dil oluşturmakla kalmaz; aynı zamanda Palmyra ve Pamphylia heykeltıraşlığı ile Zeugma ve Phrygia stelleri gibi farklı bölgelerle yapılan karşılaştırmalar sayesinde, ortak ikonografik kalıpların bölgesel çeşitlenmelerini de ortaya koyar.

Bu çalışma Doğu Lydia, Phrygia, Zeugma stelleri ile Palmyra ve Pamphylia mezar heykeltıraşlığında yer alan kadın ve erkek figürlerinin duruşları ile el-kol hareketlerini ikonografik açıdan inceleyerek beden dilinin sosyal statü, toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel anlamlarını çözümlemeyi amaçlamaktadır. Doğu Lydia stellerindeki beden dili hareketleri, antik toplumların kimlik, hiyerarşi ve cinsiyet rollerini ifade etme biçimlerini anlamamız açısından önemli bir veri sunar. Söz konusu beden dili hareketleri, bireyin statüsünü ve kimliğini görünür kılar. Bu çalışma ile yapılan araştırmalar, ortak ikonografinin farklı bölgelerde yerleştirilerek üretilen eserlerde anlam kazandığını göstermekle birlikte toplumların sosyal ve kültürel yapısına ilişkin daha geniş bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Doğu Lydia, stel, beden dili hareketleri, toplumsal kimlik ve cinsiyet.

* Doktora, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ABD, Uşak/Türkiye. e-posta: kucukcanmuradiye@gmail.com, ORCID: 0009-0003-1499-2127.

** Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, ABD, Uşak/Türkiye. e-posta: munteha.dinc@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4991-6645.

Bu çalışma Uşak Müze Müdürlüğü'nün 09.05.2025 tarih ve 6719887 sayılı izinleriyle gerçekleştirilmiştir. Bu Makale, Muradiye Küçükcan'ın “Doğu Lydia Bölgesi Figürlü Stellerin Sanatsal Üslubu” Başlıklı Tezinden türetilmiştir.

Makale Gönderim Tarihi: 07.12.2025

Yayına Kabul Tarihi: 27.04.2026

MASROP E-Dergi [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) ile lisanslanmıştır.

MASROP E-Dergi

Abstract

Eastern Lydian stelai, in addition to being used as funerary and votive monuments, also emerge as significant visual testimonies reflecting the social structure, cultural values, and artistic sensibilities of their period. These stelai function as representational media that convey an individual's identity, social status, and family relationships through a symbolic visual language. The figures' postures, hand and arm positions, body language, and gestures make visible a multilayered cultural structure shaped by the synthesis of local traditions and Roman influences, while also reflecting the society's idealized perceptions of identity.

The body language gestures of the male and female figures depicted on the stelai stand out as symbols expressing an individual's social position, moral qualities, and cultural identity. These iconographic expressions not only form a visual language specific to Eastern Lydia, but also, through comparisons with other regions such as Palmyrene and Pamphylian funerary sculpture, as well as the stelai of Zeugma and Phrygia reveal regional variations of shared iconographic patterns.

This study aims to analyze iconographically the postures and hand–arm gestures of male and female figures represented on stelai from Eastern Lydia, Phrygia, and Zeugma, as well as in the funerary sculpture of Palmyra and Pamphylia, in order to interpret the social status, gender roles, and cultural meanings conveyed through body language. The body language gestures observed on Eastern Lydian stelai provide valuable data for understanding how ancient societies expressed identity, hierarchy, and gender roles. These gestures render an individual's status and identity visible. The findings of this study demonstrate that shared iconographic traditions acquired meaning through localized reinterpretations in different regions, while also offering a broader perspective on the social and cultural structures of ancient communities.

Keywords: *Eastern Lydia, stelai, body language gestures, social identity and gender*

Giriş

Günümüzde arkeolojik ve tarihsel çalışma literatüründe Doğu Lydia Bölgesi olarak tanımlanan araştırma alanı, antik Batı Anadolu'nun doğu kesiminde konumlanmaktadır. Söz konusu bölgenin antik dönemlerdeki coğrafi sınırları yaklaşık olarak, batıda Hermos (Gediz) Nehri vadisi ve Lydia'nın batı bölgeleri, doğuda Karia ve Phrygia bölgeleri, kuzeyde Sardeis ve çevresindeki dağlık alanlar, güneyde ise Maiandros (Büyük Menderes) Nehri havzası ile belirlenmektedir. Bu konum, Doğu Lydia'yı Antik Çağ'da hem Anadolu ile Ege Bölgesi arasında bir geçiş bölgesi hem de çeşitli kültürel etkileşimlerin yaşandığı stratejik bir alan haline getirmiştir. Lydia'nın doğu kesimi, günümüz idari sınırlarıyla büyük ölçüde Uşak, Kula ve çevresine karşılık gelmektedir (Roosevelt 2009: 73-74).

Bu çalışmada Doğu Lydia stelleri ikonografik çözümlene yöntemiyle ele alınmış, Klasik ve Hellenistik Dönem heykel sanatında kadın ve erkek figürlerinin duruş biçimleri ile el-kol hareketleri incelenerek, Roma Dönemi MS 2.- 3. yüzyıl stellerinde yer alan aynı betimlemelerin beden dili üzerinden sosyal statü, toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel anlamları değerlendirilmiştir.

Doğu Lydia Bölgesi'ne ait Roma İmparatorluk Dönemi stellerinde yer alan figürlerin duruş biçimleri ve beden dili, dönemin toplumsal ve kültürel yapısını görsel açıdan yansıtır. Kadın figürlerinde görülen Herculaneum ve Pudicitia tipleri ile erkek figürlerinde yaygın olan Dioskurides tipi; toplumsal cinsiyet rolleri, ahlaki erdemler, yurttaşlık idealleri ve sosyal

statüyü beden dili aracılığıyla ifade eden güçlü ikonografik sembollerdir. Bu stellerin, öncelikle Phrygia ve Zeugma stelleriyle karşılaştırılması sonrasında Pamphylia ve Palmyra heykeltıraşlığı ile benzerliklerinin bulunması, söz konusu tiplerin bölgesel varyasyonlarını ortaya koymakta ve yerel aristokrasinin Roma'nın görsel kodlarını kendi kültürel bağlarına uyarlayarak hem imparatorluk kimliğini hem de yerel gelenekleri aynı ikonografik dilde birleştirdiğini göstermektedir.

Doğu Lydia stellerindeki ikonografik ifadeler, bireysel kimlik ve toplumsal statünün görsel bir temsili olmasının ötesinde; Roma İmparatorluğu'nun kültürel etkileri ile yerel Anadolu geleneklerinin nasıl bütünleştiğini ortaya koyan özgün birer belge niteliğindedir.

Araştırmamızın temel soruları şunlardır: Doğu Lydia stellerindeki figürlerin beden dili toplumsal kimlik ve cinsiyet rollerini nasıl yansıtmaktadır? El-kol hareketleri bireysel statü, ahlaki değerler ve kültürel kimlikler açısından hangi sembolik anlamları taşımaktadır? Bu görsel dil, yakın coğrafyadaki Phrygia, Pamphylia, Zeugma ve Palmyra örnekleriyle karşılaştırıldığında bölgesel etkileşimlere dair hangi ipuçlarını sunmaktadır? Bu araştırmada, 39 adet Doğu Lydia steli¹ üzerinden, figürlerin duruş, el-kol ve beden dili hareketlerini ikonografik ve karşılaştırmalı yöntemle analiz ederek, bu hareketlerin sosyo-kültürel anlamlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Steller üzerinde yer alan ikonografik tiplerin kökenlerinin Ege dünyasına dayanmasına karşın, karşılaştırmalı analizlerde ağırlıklı olarak Batı Anadolu yerine Phrygia, Pamphylia, Zeugma ve Palmyra gibi doğu bölgelerinin tercih edilmesi bilinçli bir metodolojik yaklaşımdır. Bu tercih, ikonografik tiplerin kökenlerini belirlemekten ziyade, Roma İmparatorluk Dönemi'nde söz konusu tiplerin nasıl yeniden yorumlandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu anlamda Pamphylia ve Zeugma, Roma İmparatorluk Dönemi taşra aristokrasisinin imparatorluk ikonografisini yerel geleneklerle harmanladığı için Doğu Lydia ile karşılaştırılabilir örnekler bize sunmaktadır. Palmyra ise, yerel kimlik ve statüyü gösteren en karakteristik örnekleriyle figürlerin beden dili ve duruş pozisyonlarının sembolik anlamlarını çözümlemede önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

Bu nedenle çalışmada yapılan karşılaştırmalar, coğrafi yakınlıktan ziyade, benzer sosyo-politik yapıların ve görsel temsil stratejilerinin bulunduğu bölgeler esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Böylece Doğu Lydia stelleri, Roma İmparatorluğu'nun farklı eyaletlerinde ortak bir görsel dilin yerel varyasyonlar aracılığıyla nasıl şekillendiğini gösteren daha geniş bir kültürel çerçevede değerlendirilmiştir.

¹Doğu Lydia Bölgesi'ne ait olan toplam 39 stel incelenmiştir. Bunlardan Uşak Müzesinde bulunan stellerden adak stellerinin envanter numaraları 10.5.75, 8.5.74, 7.1.73, 20.40.75, 2.1.74, 40.17.73, 20.21.73; mezar stellerinin envanter numaraları ise 36.1.73, 6.1.73, 6.2.73, 2.2.74, 2.4.74, 7.4.93, 8.6.74, 10.27.79, 20.38.75, 20.41.75, 21.1.75, 21.6.75, 1.2.74, 23.33.75, 33.2.75, 33.3.75, 33.9.75, 35.1.73, 2.3.74, 7.1.93 ve 21.5.75'tir. Manisa Müzesinde yer alan ve çalışmaya dahil edilen stellerden adak stellerinin envanter numaraları 3056, 420, 7534, 3785, 1944, 1945 ve 7531; mezar stellerinin envanter numaraları ise 398, 5417, 6399, 396, 401, 403, 1950, 1040, 1041 ve 1042'dir.

Stellerde Yer Alan Figürlerin Duruş Biçimleri

Doğu Lydia stellerinde betimlenen erkek ve kadın figürlerinin duruş biçimleri, dönemin toplumsal, dini ve estetik anlayışlarını yansıtan önemli göstergelerdir. Bu betimlemeler; kadınlarda Herculaneum ve Pudicitia tipleri, erkeklerde ise Dioskurides tipi ile ikonografik ve stilistik benzerlik göstermektedir.

Pudicitia kadın tipi (Resim 1-4), adını Roma erdemlerinden biri olan pudicitia (mahremiyet) kavramından alır. Bu tipte kadın figürü bütünüyle örtülüdür. Baş eğik, bakışlar yere dönüktür; sağ el genellikle çeneye ya da yüzün altına yerleştirilmiştir. Bu beden dili yalnızca estetik bir duruş değil, aynı zamanda Roma toplumunun beklediği erdemli kadın modelinin de bir ifadesidir (D’Ambra 2007: 104-107). Herculaneum ve Pudicitia tipi figürler, Roma toplumunun kadınlara atfettiği toplumsal rolleri görselleştirmenin yanı sıra, stellerde idealize edilmiş kadın imgesinin ikonografik temelini oluşturur.

Herculaneum kadın tipi (Resim 5-8), adını Herculaneum kentinde bulunan ve MS 1. yüzyıla tarihlenen bir heykel grubundan alır. Bu tipteki kadınlar sade fakat zarif kıyafetler içinde tasvir edilmiştir. Başörtüsü hem dini saflığı hem de evli ve erdemli bir kimliği temsil eder. Sağ elin çeneye ya da yüze yakın konumlandırılması, figüre düşünceli ve mahremiyet içinde bir tavır kazandırır. Bu kompozisyon, Roma’daki ideal kadın anlayışını, iffetli, aileye sadık ve saygıdeğer bir eş kimliğiyle yansıtmaktadır (Elsner 1995: 42- 45).

Erkek figürleri de kadınlarda olduğu gibi belirli heykel tiplerine benzetilmiştir. Dioskurides tipi, özellikle Roma İmparatorluk Dönemi mezar stellerinde yaygın olarak kullanılan erkek figürüdür. Genellikle cepheden gösterilen, ayakta duran ve chiton üzerine himation giymiş bireylerden oluşur. Sağ kol göğsün üzerinde, sol kol yanda ve dirsekten hafif bükülmüş biçimde tasvir edilmiştir. Himation tüm vücudu sıkıca sarar; sağ omuzdan gelen kumaş sağ kola dolanır ve göğüs üzerinde “V” şekli oluşturduktan sonra enseden aşağıya dökülür. Bu kıvrımlar sağ kolun hareketiyle gerginleşerek kumaşın zenginliğini vurgular. Sol yandan gelen kumaş parçası sol kola dolanır, bilekten aşağı sarkar ve sol el tarafından tutulur ya da serbest bırakılır. Giysi düzenlemesi, altta chiton bulunduğunu gösteren sağ el hareketiyle tamamlanır. Figürlerin ayak duruşlarında da farklılıklar gözlenir. Bazı örneklerde vücut ağırlığı sağ bacağa, bazılarında ise sol bacağa verilmiştir. Pfuhl-Möbius, bacak hareketlerine dayanarak bu figür tiplerini kronolojik olarak sınıflandırmıştır (Pfuhl ve Möbius 1977: 318-322). Sophokles (Richter 1965: Fig. 680; Yaylalı 1979: 47-48 dn. 74; Şahin 2000: 72 dn. 496) kol ve bacak hareketlerindeki küçük değişiklikler dışında temel giysi formu açısından serbest heykeltıraşlığın ilk örneklerini oluşturur. Bu nedenle, bu figür tipinin öncelikle filozof ve hatipler için kullanıldığı kabul edilmektedir (Zanker 1993: 215, Fig. 3).

Söz konusu erkek figürlerinin duruşu Hellenistik Dönem’den Roma Dönemine kadar küçük değişimlerle varlığını sürdürmüş ve özellikle mezar stellerinde tercih edilmiştir. İncelenen Doğu Lydia örneklerinde belirgin bir varyasyon gözlenmediğinden, bu figür tipi genel olarak Dioskurides tipi olarak adlandırılmaktadır (Resim 9-16). Kadın figürlerinin duruşu ise genellikle içe kapanık bir mahremiyet ve içsel dünyayı yansıtır. Başın eğik, bakışların yere dönük olması; ellerin göğüste birleşmesi ya da kült objelerle ilişkilendirilmesi, bu figürlerin Roma erdemleriyle özdeşleştirildiğini gösterir. Böylece kadınların dini veya ailevi rollerine işaret eden ahlaki değerler, görsel kodlar haline gelmiştir. Erkek figürler ise daha dik ve özgüvenli bir duruş sergiler. Sağ kolun göğüs üzerine yerleştirilmesi düşünce, saygı ve bilgelik gibi kavramları simgelerken; himationun zengin kıvrımları entelektüel bir kimliği yansıttığını

düşündürür. Vücut ağırlığının hangi bacağa verildiği gibi ayrıntılar ise yalnızca estetik bir unsur değil, aynı zamanda figürlerin tarihlendirilmesine yardımcı olan öğelerdir.

Doğu Lydia, Phrygia, Pamphylia, Zeugma Mezar Stelleri ile Palmyra Mezar Heykeltıraşlığında Beden Dili İkonografisi

Steller üzerinde yer alan erkek figürlerinde, himation askısı üzerine konmuş sağ el, yalnızca bedensel bir pozisyon olmaktan öte yurttaşlığın² ve erdemın görsel ifadesidir (Heyn 2010: 45-47). Steller üzerinde yer alan kadın figürlerinde sağ elin çeneye, yüze veya göğse yakın konumda betimlenmesi, el-kol hareketlerinin toplumsal ve ahlaki kodlarla bağlantısını gösterir (Fejfer 2008: 136; Davies 2017: 25-27, Fig. 5). Bu hareketler, ahlak ve evlilik erdemi gibi idealize edilmiş kadın kimliğini simgeleştirerek toplumsal normlara vurgu yapmıştır (Fejfer 2008: 136; Davies 2017: 25-27, Fig. 5). Bu duruş tipinde eğik baş, yas ifadesi olarak değerlendirilmiş ve figürün içsel bir hüznün ya da saygı duruşunu simgelediği düşünülmüştür (Fejfer 2008: 335).

Doğu Lydia Bölgesi'ne ait olması muhtemel Uşak Müzesindeki steller³ incelendiğinde; figürlerin sağ kolunu dirsek hizasından bükerek dikey biçimde yukarı kaldırdığı, sol kolun ise çapraz biçimde karın bölgesine yönlendirildiği görülür. Bu çapraz duruş, yukarıya kaldırılmış sağ kolu dengeleyen bir kompozisyon oluşturur. Bununla birlikte, kol duruşları bakımından farklılık gösteren eserler de mevcuttur. Örneğin, Resim 17 ve 18 numaralı stellerde vücudun yanından hafifçe açılan sağ kol, dirsek hizasından bükülerek el ayası açık şekilde konumlandırılmıştır. Bu pozisyonda sağ elin altından geçirilen himation, sol omuz üzerine atılmıştır. Sol kol ise düz biçimde aşağıya doğru sarkıtılmış ve himationu tutmaktadır. Dolayısıyla, Doğu Lydia stellerindeki kadın figürleri kol duruşları bakımından Pudicitia ve Herculeum tipleriyle benzerlik gösterse de çeşitli varyasyonlar olabilmektedir (Krag ve Raja 2016: 123-124). Dikkat çeken unsurlardan biri de kadın ve erkek fark etmeksizin figürlerin sağ ellerinin gövdeye yatay biçimde göğüs üzerine konumlandırılmış olmasıdır. Çocuk figürleri de zaman zaman bu pozisyonda betimlenmiştir⁴. Bu duruşta sağ kol dirsekten kırılarak göğüs üzerinde durur, el himationu kavrar. Sol kol ise dirsekten hafif kıvrılarak vücuda paralel biçimde aşağıya doğru sarkar. Bu duruş, ölen kişinin sosyal statüsüne vurgu yapar ve aristokrat kimliğe sahip olduğu mesajını iletir (Tepebaş ve Canlı 2020: 189). Bu çalışmada yer verilen örneklerde de bu durum kendini benzer biçimde gösterir. Figürlerin sağ kolu dik biçimde aşağıya doğru uzanmakta; ardından dirsekten bükülerek ön kol ve el gövdeye paralel yatay konumda betimlenmektedir. Kol giysi içinde gösterilirken el açıkta bırakılır, parmaklar belirgin biçimde işlenir (Arcagök 2025: 27-28). Bu duruş, stel sahibi veya sahiplerinin iyi bir Romalı

² Yurttaşlık, hukuki bir statü olmasının yanı sıra toplumsal prestij ve erdemlerin bir sembolü olarak sanat yolu ile yansıtılmıştır. Elin açık ve gevşek tutulması, parmakların hafif kıvrılması gibi detaylar ise yalnızca doğal bir hareketten ibaret olmayıp, aynı zamanda alçak gönüllülük, kontrol ve erdem gibi kavramları ifade eder. Bu beden dili, hem bireysel kimliği hem de toplumsal rolleri pekiştiren simgeler olarak kullanılmıştır (Arcagök 2025: 27-28).

³ Uşak Müzesinde yer alan ve Doğu Lydia Bölgesi'ne ait olduğu düşünülen steller incelendiğinde, İzmir, Manisa ve özellikle Katakekaumene Bölgesi'ndeki antik kentlerde görülen ikonografik ve tipolojik anlayışla büyük ölçüde benzerlik gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, bölgesel atölyeler arasında ortak bir üretim geleneğinin ve görsel dilin benimsendiğine işaret etmektedir.

⁴ Bu duruşun kökeni MÖ 4. yüzyılın sonlarına tarihlenen Aiskhines heykeline kadar dayanmaktadır (Richter 1965: 338, Fig. 1369). Delos'ta bulunmuş olan ve MÖ 138/7 yıllarına tarihlenen Dioskurides heykelinde de görülmektedir (Lewerentz 1993: 18-23, 51-52, Kat. 1.1, Abb. 1; Şahin 2000: 73; Tepebaş ve Canlı 2020: 189) Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerinde kullanımı devam etmiştir.

vatandaş olduğunu göstermektedir (Brilliant 1963: 49). Böylece, belirli duruşlara stellerde sembolik anlamların atfedildiği anlaşılmaktadır (Brilliant 1963: 49).

Doğu Lydia stellerinde yer alan erkek figürleri genel olarak değerlendirildiğinde, sağ kolun küçük varyasyonlar dışında ortak bir duruş pozisyonuna sahip olduğu görülmektedir. Bu duruş, dirsekten bükülen sağ kolun yatay ya da çapraz biçimde göğüs hizasına yönlendirilmesiyle tanımlanabilir. Bu kompozisyonda, sağ eli açıkta bırakacak şekilde kolu saran himation sağ bileğin altından geçirilerek sol omuz üzerine atılmıştır. Açıkta kalan sağ el ise çoğunlukla himationun sol kenarını tutacak biçimde konumlandırılmıştır. Bu düzenleme hem giyim detaylarını vurgulamakta hem de figürün duruşuna sembolik bir anlam kazandırmaktadır.

Araştırma kapsamında değerlendirilen Pamphylia ve Palmyra mezar heykeltıraşlığı ile Doğu Lydia, Phrygia ve Zeugma stellerinde yer alan kadın ve erkek figürlerinin giysi formlarının büyük ölçüde benzer olduğu görülmektedir. Kadın figürleri Herculaneumlu ve Pudicitia tiplerine, erkek figürleri ise Dioskurides tipine yakın özellikler taşır. Bu giysi tipleri erkeklerde eğitimli ve seçkin bir kimliği, kadınlarda ise erdem sahibi ve aristokrat bir aileden gelen kimliğini temsil eder (Bağdatlı 2023: 86, 94). Doğu Lydialı, Phrygialı, Pamphyialı ve Palmyralı aristokratlar benzer beden dilini benimseyerek kendilerini Roma İmparatorluğu'nun doğu eyaletlerinde yaşayan seçkin vatandaşlarla eş değer bir statüde göstermiştir (Davies 2017: 22). Aynı zamanda bu aristokratlar, Roma İmparatorluğu'nun resmi görsel dilini kendi kültürel anlamlarına uyarlayarak hem imparatorluk kimliğini benimsediklerini hem de yerel kimliklerini koruduklarını ortaya koymuşlardır. Bu ikonografik sentez, antik dünyada kültürel iletişimin somut bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Bu genel ikonografik değerlendirmeden sonra, beden dilinin bölgesel yorumlarını daha detaylı görebilmek için incelemeye Doğu Lydia, Phrygia ve Zeugma mezar stelleri ile Palmyra ve Pamphylia mezar heykeltıraşlığı üzerinden başlanmalıdır.

Doğu Lydia Stellerinde betimlenen beden dili hareketleri; Doğu Lydia stellerinde kadınlarda Pudicitia tipi (Resim 1-4), Herculaneum tipi (Resim 5-8) erkeklerde Dioskurides tipi (Resim 9-16) görülmektedir. Dioskurides tipinde giysi kıvrımlarının heykeltıraşlık üslubunda özenle işlenmesi, aristokratik statünün görsel bir ifadesi olarak değerlendirilir. Bu tip, Roma dünyasında yalnızca bireysel temsil biçimi olarak değil, aynı zamanda toplumsal statü, kültürel prestij ve entelektüel görünüşün sembolik göstergesi olarak da işlev görmüştür. Bu tipte kadın veya erkek cinsiyet fark etmeksizin figürlerin sağ elleri gövdeye yatay biçimde göğüs üzerine konulmuştur (Resim 7-8-9). Bu duruşta sağ kol dirsekten kırılarak sağ el göğüs üzerinde konumlandırılır ve el himationu kavrar. Sol kol vücuda paralel olacak şekilde aşağı doğru sarkar.

Doğu Lydia stellerindeki kadın figürleri, sahip oldukları kol duruş pozisyonu bakımından Pudicitia ve Herculaneum tipiyle benzerlik gösterse de çeşitli varyasyonlar sunarak farklılıklar da ortaya koymaktadır. Bu çeşitlilik, çalışma kapsamındaki eserlerde de gözlemlenmiştir. Stellerde yer alan figürlerde vücudun yanından hafifçe yana doğru açılan sağ kol, dirsek hizasından bükülerek el ayası açık bir şekilde yukarı doğru konumlandırılmıştır (Resim 17-18). Himation açık pozisyonda tasvir edilen sağ el ile sağ bileğin altından geçirilerek sol omuz üzerine atılır. Düz bir biçimde aşağıya doğru sarkıtılan sol kol da himationu tutmaktadır.

Phrygia Stellerinde betimlenen beden dili hareketleri; Phrygia, kuzeyde Bithynia ve Paphlagonia, doğuda Galatia ve Kappadokia, güneyde Pisidia ve Lykaonia, batıda ise Lydia ve

Mysia bölgeleri ile sınır komşusudur. Coğrafi konumunun sağladığı bu geçiş özelliği sayesinde Phrygia, dini ve kültürel açıdan büyük bir çeşitlilik sergilemiş; özellikle tanrı kültleri ile yerel geleneklerin iç içe geçtiği bir kültürel yapı geliştirmiştir. Bu çok katmanlı yapısı sayesinde bölge hem ekonomik hem de kültürel bakımdan antik Anadolu'nun merkezi alanlarından biri olarak kabul edilmektedir (Küçükcan 2019: 3- 4).

Phrygia stellerinde figürlerin duruşlarının belirlenmesinde en önemli unsur kol hareketleri ve giysi sarılış biçimidir (Arcagök 2025: Resim 16; 43; 26; Taştemür, Küçükcan ve Dinç 2025: Kat. No.1; Kat. No.7; Taştemür, Küçükcan ve Dinç 2025: Kat. No.3; Kat. No.9). Figür tiplerinin saptanmasında ön kolların duruşu ve hareketi, ardından giysi sarılışı, son olarak da ayaktaki figürlerde bacak hareketleri dikkate alınmıştır⁵. Bu stellerde yer alan kadın figürleri Herculaneumlu kadın betimlemelerine benzer. En karakteristik özellik, göğse doğru çapraz uzanan sağ kolun giysi altında elin görünecek şekilde konumlandırılması ve aşağıya sarkıtılmış sol kolun hafif öne çıkarak giysi tomarını tutmasıdır. Bu tipoloji serbest duran heykelerde olduğu gibi⁶ mezar stellerinde de görülmeye başlamış, MÖ 2. yüzyılda yaygınlaşan Pudicitia tipinin bir varyasyonu olarak değerlendirilmiştir (Vorster 2007: 114-119; Bağdatlı 2023: 84-85). Erkek figürleri ise Dioskurides tipi betimlemelere benzemektedir. Giysi sarılış biçimi bakımından Delos'ta bulunan Dioskurides heykeliyle yakınlık gösterir. Bu duruş olasılıkla ölen kişinin sosyal statüsünü ve aristokrat kimliğini vurgulamak amacıyla tercih edilmiş olmalıdır (Bağdatlı 2023: 88). Figür tipinin araştırmacılar tarafından farklı şekillerde adlandırıldığı görülür: Pfuhl ve Möbius “Normal Tip” (Pfuhl ve Möbius 1977: 61, 90), Yaylalı “A Tipi” (Yaylalı 1979: 46-47, 74-75), Şahin ise “Palliatu” (Şahin 2000: 71) terimini kullanmıştır.

Phrygia stellerinde figür tiplerinin saptanmasında ön kolların duruşu ve hareketi, daha sonra himationun sarılışı, en son ise ayaktaki figürler için ayak hareketlerinin dikkate alındığı bir sıra ayırt edici unsur olarak kullanılmıştır. Araştırma kapsamında bu stellerde yer alan kadınlar Herculaneumlu kadın betimlemelerine benzemektedir. Bu tipteki kadın figürlerinin en karakteristik özellikleri, sağ kolun göğse doğru çapraz bir şekilde uzanması ve vücudu tamamen saran giysi altında elin görülecek şekilde yer alması ile sol kolun aşağıya doğru uzanarak hafifçe öne çıkması veya giysiyi tutmasıdır. Bu stellerde yer alan erkekler ise Dioskurides tipi betimlemelere benzemektedir. Dioskurides tipinde himationa sıkıca sarılmış sağ el göğüs üzerinden ve himationun içinden çıkar, sol el gövdenin yanında durur. Sağ bacak dizden hafifçe bükülüp, sol bacak vücut ağırlığını taşır⁷. Bu erkek tipi, himationun sarılış biçimi ve duruşu ile

⁵ Şahin 2000: 59; Pinkwart 1973: 153, dn 21; Cremer 1991: 81; Linfert 1976: 148; Lewerentz 1993: 18; Yaylalı 1979: 46

⁶ Pfuhl ve Möbius 1977: 61 ile Hanfmann ve Polatkan 1960: 52, steller üzerinde betimlenen figürlerin serbest duran büyük boyutlu heykellerden esinlenerek tasarlandığını ileri sürmektedir. Bu görüş, stellerdeki figürlerin duruş pozisyonlarının kökeninin serbest heykellere dayandırılabilirliğini düşündürmektedir. Atalay 1973: 234 ise stellerdeki figürlerin doğrudan mezar heykellerinden örnek alınarak üretildiğini öne sürmektedir. Yaylalı 1979: 36, 93. Deloslu Kleopatra ve Dioskurides heykelleri örneğinde Eule 2001: 186-187, Abb. 2 görüldüğü üzere, stellerdeki figürlerin heykellerin kopyaları olarak yapıldığını ve bunun Hellenistik dönemin karakteristik bir özelliği olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Yaylalı, kabartmaların derinliği nedeniyle figürlerin zeminden kopuk bir izlenim verdiğini, bu durumun figürleri heykelsi bir karakter kazandırdığını ve dolayısıyla kabartmalardaki figürlerin kökeninin tamamen heykellere bağlanmasının doğru bir yaklaşım olmayacağını vurgulamaktadır. Bu bakımdan, steller ile serbest heykeller arasındaki ilişki hem estetik hem de teknik açıdan incelendiğinde, stellerin yalnızca heykel kopyası değil, aynı zamanda dönemin sanatsal anlayışını ve yerel yorumları yansıtan özgün eserler olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılabilir.

⁷ Heykel MÖ 137 yıllarına tarihlenmektedir. Dioskurides tipi Sophokles ve Aiskhines tipinin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan bir tiptir (Lewerentz 1993: 51-52: Taf 18-23).

ölen kişinin sosyal statüsünü belirten sembol olarak kullanıldığı gibi belki de onun aristokrat olduğunu, toplum içerisindeki saygınlığını vurgulamak için yapılmıştır.

Zeugma Stellerinde betimlenen beden dili hareketleri; Zeugma, günümüzde Gaziantep iline bağlı Nizip ilçesi sınırları içerisinde, eski Belkıs köyü yakınlarında konumlanmaktadır. Kent, Nizip'in 8 km kuzeydoğusunda ve Birecik'in 11 km kuzeybatısında, Fırat Nehri'nin batı kıyısında yer alır (Yaman 2013: 7).

Zeugma stellerinde⁸ kadın figürler Pudicitia ve Herculanum tipinde erkekler ise Dioskurides tipinde betimlenmiştir⁹. Bir el göğsün üst kısmına doğru kaldırılarak himationun kenarını tutar pozisyonudur veya parmak uçları yanağa degecek vaziyette çeneye koyulmuştur. Erkek figürlerde de kadın figürlerde gözlemlendiği gibi, sağ el göğse doğru kaldırılmış şekilde konumlandırılmıştır.

Palmyra Mezar Heykeltraşlığında betimlenen beden dili hareketleri; Palmyra, Suriye'nin merkezinde yer almakta olup, Şam'a yaklaşık 243 km kuzeydoğuda, Humus'a 155 km doğuda ve Fırat Nehri'nin 120 km güneybatısında konumlanmıştır. Kent, coğrafi olarak bir tarafta Cezire bölgesi ve Fırat havzası ile diğer yandan Akdeniz kıyısı ve Şam'ı birbirine bağlayan yolların kesişim noktasında bulunması nedeniyle, antik dönemde önemli bir ulaşım ve ticaret merkezi olarak işlev görmüştür. Palmyra, Antik Çağ'da Doğu ile Batı arasındaki kültürel, ticari ve siyasi ilişkilerin şekillenmesinde kritik bir nokta olmuştur (Öztunç 2025: 14).

Palmyra'da mezar heykeltıraşlığı kabartmalarındaki (Öztunç 2025, Görsel: 3. 32; 3. 59; 3. 61; 3. 62) erkek ve kadın figürleri de genellikle sağ kolu dirsekten bükerek, elleriyle giysi kenarlarını tutar biçimde betimlenirken sol kol himationu tutmaktadır.

Pamphylia Mezar Heykeltraşlığında betimlenen beden dili hareketleri; Pamphylia Bölgesi, Antik Çağ'da günümüz Antalya'sının düzlük kıyı alanlarını kapsayan bir coğrafi alanı ifade eder. Bölge Olbia, Perge, Sillyon, Aspendos ve Side gibi önemli kentleriyle öne çıkmaktadır. Bu kentler hem deniz hem de karayolları aracılığıyla Ege, Doğu Akdeniz ve Anadolu iç bölgeleriyle bağlantı kurmuş, Pamphylia'yı antik ticaret ağlarının merkezi hâline getirmiştir (Ercenk 1992: 216).

Pamphylia'da mezar heykeltıraşlığındaki (Arabi 2024: Kat. No.33, Kat. No.35, Kat. No. 42; Kat. No. 49; Raja 2021: Fig. 6.9) erkek ve kadın figürleri de genellikle sağ kol dirsekten bükerek, elleriyle giysi kenarlarını tutar biçimde betimlenirken sol kol himationu tutmaktadır. Ayrıca kadın figürlerinde Pudicitia tipi de görülmektedir.

Doğu Lydia stellerinde gözlenen el-kol hareketleri, Phrygia (Soa, Aizanoi, Kadoi), Zeugma stellerinde Palmyra ve Pamphylia mezar heykeltıraşlığı ile dikkat çekici paralellikler göstermektedir. Palmyra ve Pamphylia heykeltıraşlığında yer alan figürlerin beden dili, Roma Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk dönemi mezar sanatındaki figürlerin beden dilini yansıtmaktadır (Heyn 2010: 65- 70; Heyn 2010: 634, Fig. 4; Heyn 2016: 197; Davies 2017: 22- 24, Fig. 3, 5). Palmyra mezar kabartmalarında erkek ve kadın figürleri genellikle sağ kol dirsekten bükülerek, elleriyle giysi kenarlarını tutar biçimde betimlenmiştir (Heyn 2010: 58-

⁸ Yaman 2013: Resim 139; 174; 127; Arabi 2024: 166, 157, 156, 147. Bkz. Uzantı 1 ve Uzantı 2

⁹ Hellenistik Dönem'den itibaren yaygın bir şekilde kullanılan, pudicitia tipleri ve gelişimi için bkz.: Şahin 2000: 59 vd.; Ayrıca bu tipin Hellenistik Dönem'deki önemi için bkz.: Zanker 1995b: 262 vd.; Roma Dönemi'nde pudicitia duruş pozisyonunun kullanımı hakkında bkz.: Fejfer 2008: 136, 333 vd.

64). Bu beden dili, Doğu Lydia stellerinde de benzer biçimde kullanılmıştır. Heyn’e göre, Palmyra kabartmalarında erkek figürlerin büyük bölümünde sağ kol, himation askısı tarafından desteklenmiş biçimde tasvir edilmiştir (Heyn 2010: 633- 635, Lev. 1-2). El genellikle açık ve gevşek bir pozisyonda, parmaklar hafif kıvrılmış şekilde işlenmiştir. Bu duruş, Roma Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk dönemlerine tarihlenen mezar kabartmalarında yaygın olarak tercih edilmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Doğu Lydia mezar stellerinde yer alan kol duruşları ve beden dili, yalnızca biçimsel bir kompozisyon unsuru olmayıp bireylerin toplumsal konumu, cinsiyeti, ahlaki değerleri ve kültürel kimliğiyle ilişkili anlamlar taşıyan görsel ifadelerdir. Kadın figürlerinde görülen içe kapanık duruşlar, örtülü baş ve eğik yüz ifadesi; Roma kültüründe erdem, sadakat ve ailevi sorumluluk gibi değerlerle doğrudan ilişkilendirilmiştir (D’Ambra 2007: 104-107). Erkek figürlerde ise göğüs hizasında konumlanan sağ kol, yurttaşlık bilinci, entelektüel duruş ve kamusal statü ideallerini temsil eden ikonografik bir formla bütünleşmiştir (Heyn 2010: 640-643).

Doğu Lydia stellerindeki beden dili, bölgenin Hellenistik Dönem ve Roma İmparatorluk Dönemi etkileri ile şekillenen çok kültürlü yapısında, yerel geleneklerin sanatsal bir yorumu olarak öne çıkmaktadır (Elsner 1995: 42- 45). Figürlerin duruş biçimleri ile el ve parmak hareketlerindeki varyasyonlar, stellerin yalnızca bireysel kimliği yansıtan unsurlar olmadığını; bölgenin toplumsal hiyerarşisini ve kültürel etkileşimlerini de aktaran göstergeler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmalar, ortak ikonografik benzerliklerin farklı coğrafyalarda nasıl benimsendiğini ve beden dili hareketlerinin yerel üslupla stellerde nasıl yapıldığını göstermiştir.

Phrygia, Pamphylia, Zeugma ve Palmyra örneklerinde gözlemlenen beden dili hareketleri, Doğu Lydia’da olduğu gibi bu toplumlarda sosyal ve kültürel anlamlarını ortaya koyarken aynı zamanda farklı bölgelerdeki sanatsal ve toplumsal değerlerin görsel bir temsili olarak kullanılmıştır. Bu görsel anlamlar hem ölen kişinin hatırasını yaşatmak hem de yaşayanlara ideal bir kimlik modeli sunmak amacıyla yapılmıştır (Dillon 2006: 214- 220). Yapılan ikonografik ve stilistik karşılaştırmalar, Doğu Lydia stellerini bölgesel olarak şablonlaşmış bir ikonografi olmaktan çıkararak, antik dünyanın geniş coğrafyasına yayılan ortak görseller olduğunu göstermektedir.

Bu araştırma, Doğu Lydia stellerinde görülen beden dili hareketlerinin yalnızca ustaların üslup farklılıklarını yansıtan biçimsel unsurlar olmadığını; aynı zamanda toplumların yerel kimliklerini ve toplumsal değerlerini görünür kılan bilinçli görsel ifadeler olduğunu ortaya koymuştur. Erkek ve kadın figürlerindeki beden dili hareketleri, toplumsal cinsiyet rollerinin sanat aracılığıyla nasıl temsil edildiğini açıkça göstermekte; kadın figürleri mahremiyet, aile kimliği ve ahlaki erdemlerle, erkek figürleri ise kamusal sorumluluk, yurttaşlık bilinci ve entelektüel kimlikle ilişkilendirilmektedir. Doğu Lydia stelleri ile Roma İmparatorluk Dönemi’nde beden dili repertuarının birebir kopyalanmasından ziyade, ikonografik anlamda ortak bir görsel dilin farklı coğrafyalarda benzer biçimlerle yeniden harmanlandığını göstermektedir.

Extended Abstract

This study examines the body language gestures, postures, and hand–arm movements of male and female figures depicted on Roman-period funerary stelai from Eastern Lydia, with the aim of interpreting their socio-cultural meanings within the framework of iconographic analysis. Beyond their function as grave or votive monuments, Eastern Lydia stelai constitute important visual documents that convey social identity, cultural values, and ideological norms of the communities in which they were produced. Through standardized yet symbolically charged bodily expressions, these monuments articulate concepts of status, gender roles, moral virtues, and cultural affiliation.

The geographical region defined as Eastern Lydia corresponds to the eastern part of ancient western Anatolia, encompassing approximately the modern provinces of Uşak, Kula, and their surroundings. Due to its strategic position between inland Anatolia and the Aegean world, Eastern Lydia functioned as a transitional zone characterized by intensive cultural interaction. During the Roman Imperial period, this region adopted imperial visual codes while simultaneously preserving local traditions, a synthesis that is clearly reflected in the iconography of funerary stelai.

The material examined in this study consists of thirty-nine funerary stelai attributed to Eastern Lydia. These monuments were analyzed using a comparative iconographic method, focusing on bodily postures, hand and arm gestures, and the arrangement of garments. Particular attention was paid to the ways in which these elements functioned as visual markers of social hierarchy, gender identity, and moral ideals. The findings from Eastern Lydia were subsequently compared with funerary stelai from Phrygia and Zeugma, as well as funerary sculpture from Pamphylia and Palmyra, in order to identify shared iconographic patterns and regional variations.

The analysis demonstrates that female figures on Eastern Lydia stelai are predominantly represented in the Pudicitia and Herculanum types, both of which emphasize modesty, restraint, and moral virtue. Gestures such as the inclined head, downward gaze, and the positioning of the hand near the chin, face, or chest convey ideals of feminine virtue associated with marital fidelity, domestic responsibility, and social respectability. These bodily expressions are not merely aesthetic choices but visual manifestations of Roman moral discourse, adapted to local cultural contexts.

Male figures, by contrast, are most commonly depicted according to the Dioscurides type, characterized by a frontal standing posture, the use of the himation, and a right arm bent and placed across the chest. This gesture, often accompanied by carefully rendered drapery folds, signifies civic identity, intellectual refinement, and public authority. The contrapposto stance and subtle variations in leg positioning further reinforce the figure's dignity and elite status, while also serving as chronological indicators within the sculptural tradition.

Comparative analysis reveals striking parallels between the body language observed on Eastern Lydia stelai and that found in Phrygian, Zeugma, Pamphylian, and Palmyrene funerary monuments. In all these regions, similar hand–arm gestures and drapery arrangements function as visual codes expressing aristocratic identity, social prestige, and cultural legitimacy. However, regional workshops introduced distinctive variations in gesture, posture, and stylistic execution, demonstrating that shared iconographic models were selectively localized rather than mechanically reproduced.

The study concludes that body language on Eastern Lydia stelai operates as a multilayered visual language through which individuals and communities articulated their social identities. Female figures embody ideals of modesty and familial virtue, while male figures project civic responsibility, intellectual authority, and public status. Through the deliberate adaptation of Roman iconographic conventions, Eastern Lydia communities affirmed their affiliation with imperial culture while simultaneously preserving elements of local identity. Consequently, these stelai provide valuable insight into the ways in which body language functioned as a medium of cultural communication, social representation, and identity construction in the Roman provinces of Anatolia.

Resimlerin Listesi¹⁰

- Resim 1.** Uşak Müzesi Env. No. 35.1.73 mezar steli üzerinde yer alan Pudicitia tipi
Resim 2. Uşak Müzesi Env. No. 21.1.75 mezar steli üzerinde yer alan Pudicitia tipi
Resim 3. Uşak Müzesi Env. No. 33.3.75 mezar steli üzerinde yer alan Pudicitia tipi
Resim 4. Uşak Müzesi Env. No. 8.6.74 mezar steli üzerinde yer alan Pudicitia tipi
Resim 5. Uşak Müzesi Env. No. 7.4.93 mezar steli üzerinde yer alan Herculaneum tipi
Resim 6. Uşak Müzesi Env. No. 33.2.75 mezar steli üzerinde yer alan Herculaneum tipi
Resim 7. Uşak Müzesi Env. No. 6.1.73 mezar steli üzerinde yer alan Herculaneum tipi
Resim 8. Uşak Müzesi Env. No. 36.1.73 mezar steli üzerinde yer alan Herculaneum tipi
Resim 9. Uşak Müzesi Env. No. 20.41.75 mezar steli üzerinde yer alan Dioskourides tipi
Resim 10. Uşak Müzesi Env. No. 33.3.75 mezar steli üzerinde yer alan Dioskourides tipi
Resim 11. Uşak Müzesi Env. No. 6.2.73 mezar steli üzerinde yer alan Dioskourides tipi
Resim 12. Uşak Müzesi Env. No. 7.4.93 mezar steli üzerinde yer alan Dioskourides tipi
Resim 13. Uşak Müzesi Env. No. 10.27.79 mezar steli üzerinde yer alan Dioskourides tipi
Resim 14. Uşak Müzesi Env. No. 20.38.75 mezar steli üzerinde yer alan Dioskourides tipi
Resim 15. Uşak Müzesi Env. No. 10.5.75 adak steli üzerinde yer alan Dioskourides tipi
Resim 16. Uşak Müzesi Env. No. 35.1.73 mezar steli üzerinde yer alan Dioskourides tipi
Resim 17. Uşak Müzesi Env. No. 8.5.74 adak steli üzerinde yer alan kol duruşu bakımından farklılık gösteren kadın tipi
Resim 18. Uşak Müzesi Env. No. 2.1.74 adak steli üzerinde yer alan kol duruşu bakımından farklılık gösteren erkek tipi

Kaynakça

- Arabi 2024 Arabi, A. E., *Palmyra ve Anadolu Roma Dönemi Dini Heykeltıraşlığında Görülen Kıyafetler ve Objeler*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2024.
- Arcagök 2025 Arcagök, İ., *Altıntaş Kökenli Mezar Stelleri*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2025.

¹⁰ Aksi belirtilmediği takdirde tüm resimler Doç. Dr. Münteha Dinç Arşivinden alınmıştır.

- Atalay 1990 Atalay, E., “Doğu Grek Hellenistik Çağ Mezar Stellerinde Çocuk ve Hizmetçi Figürleri”, *X. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1990, 285- 292.
- Bağdatlı 2023 Bağdatlı, F., *Antik Dönem Mezar Stelleri*, İstanbul, 2023.
- Brilliant 1963 Brilliant, R., “Gesture and Rank in Roman Art: The Use of Gestures to Denote Status in Roman Sculpture and Coinage”, *Memoirs of the Connecticut Academy of Arts & Sciences*, New Haven, 1963.
- Cremer 1991 Cremer, M., “Hellenistisch-Römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien I: Mysien”, *Asia Minor Studien*, 4. 1, Bonn, 1991.
- D’Ambra 2007 D’Ambra, E., *Roman Women*, Cambridge, 2007.
- Davies 2017 Davies, G., “The Body Language of Palmyra and Roma”, T. Long ve A. H. Sorensen (Ed.), *Positions and Professions in Palmyra*, Denmark, 2017, 20- 35.
- Dillon 2006 Dillon, S., *Ancient Greek Portrait Sculpture: Contexts, Subjects, and Styles*, Cambridge, 2006.
- Durukan ve Has 2020 Durukan, A. ve Has, A. C., “Matronly and Grace Women of the Ancient Greek World: Pudicitia and Herculeum Type Women”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 9.1, 2020, 172- 180.
- Elsner 1995 Elsner, J., *Art and the Roman Viewer: The Transformation of Art from the Pagan World to Christianity*, Cambridge, 1995.
- Ercenk 1992 Ercenk, G., “Pamphylia Bölgesi Eski Yol Sistemi”, *Belleten*, 56 (216), 1992, 361- 370.
- Eule 2001 Eule, C. J., *Hellenistische Bürgerinnen aus Kleinasien: Weibliche Gewandstatuen in ihrem antiken Kontext*, İstanbul, 2001.
- Fejfer 2008 Fejfer, J., *Roman Portraits in Context*, Berlin, 2008.
- Fuchs 1969 Fuchs, W., *Die Skulptur der Griechen*, Aufnahmen von Max Hirmer, München: Hirmer Verlag, 1969.
- Hanfmann ve Polatkan 1960 Hanfmann, G. M. A. ve Polatkan, K. Z., “Three Sculptures from Sardis in the Museum”, *Anatolia*, 4, 1960, 55- 65.
- Heyn 2010 Heyn, M. K., *Gesture and Identity in the Funerary Art of Palmyra*, 2010, 45- 47.
- Heyn 2016 Heyn, M. K., “Status and Stasis. Looking at Women in the Palmyrene Tomb”, A. Kropp & R. Raja (Ed.), *The World of Palmyra*, Denmark, 2016, 194- 205.

“Roma İmparatorluk Dönemi Doğu Lydia Stellerindeki Figürlerin Beden Dili Hareketlerinin Sosyo-Kültürel Anlamları”, *MASROP E-Dergi* 20, 2026, 1-16.

- Karagöz 1984 Karagöz, Ş., *Anadolu'dan Mezar Stelleri: Arkaik- Greko Pers-Hellenistik-Roma Bizans Çağları*, İstanbul, 1984.
- Krag ve Raja 2016 Krag, S. ve Raja, R., “Representations of Women and Children in Palmyrene Funerary Loculus Reliefs”, *Zeitschrift für Orient-Archäologie*, 2016, 134- 178.
- Küçükcan 2019 Küçükcan, M., *Akmonia Antik Kenti Mezar Stelleri ve Bomoslar*, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Uşak, 2019.
- Lewerentz 1993 Lewerentz, A., *Stehende Männliche Gewandstatuen im Hellenismus*, Hamburg, 1993.
- Linfert 1976 Linfert, A., *Kunstzentren Hellenistischer Zeit: Studien an weiblichen Gewandfiguren*, Wiesbaden, 1976.
- Özcan 2014 Özcan, F., “Isparta Müzesi’nden Yerel Stilde Bazı Roma Dönemi Mezar Stelleri”, *SDU Faculty of Art and Sciences Journal of Social Sciences*, 32, 2014, 143- 154.
- Öztunç 2025 Öztunç, H. Y., *Pamphylia Heykeltıraşlığı ve Suriye ile Karşılıklı Etkileşimi*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2025.
- Parlasca 1969-1970 Parlasca, K., “A New Grave Relief from Syria”, *Brooklyn Museum Annual*, 11, 1969- 1970, 169- 185.
- Pinkwart 1973 Pinkwart, D., “Weibliche Gewandstatuen aus Magnesia”, *AntPl*, 12, 1973, 149- 160.
- Pfuhl ve Möbius 1977 Pfuhl, E. ve Möbius, H., *Die Ostgriechischen Grabreliefs I*, Mainz am Rhein, 1977, 318- 322.
- Richter 1965 Richter, G. M. A., *The Portraits of Greeks*, Cilt 2, Londra, 1965.
- Roosevelt 2009 Roosevelt, C. H., *The Archaeology of Lydia: From Gyges to Alexander*, Cambridge, 2009.
- Stewart 2008 Stewart, A., *Classical Greece and the Birth of Western Art*, Cambridge, 2008.
- Şahin 2000 Şahin, M., *Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları*, Ankara, 2000.
- Taştemür, Küçükcan ve Dinç 2025 Taştemür, E., Küçükcan, M. ve Dinç, M., “A Group of Phrygian Grave Steles From the Roman Period in the Usak Museum”, *Anadolu Araştırmaları*, 32, 2025, 224- 253.

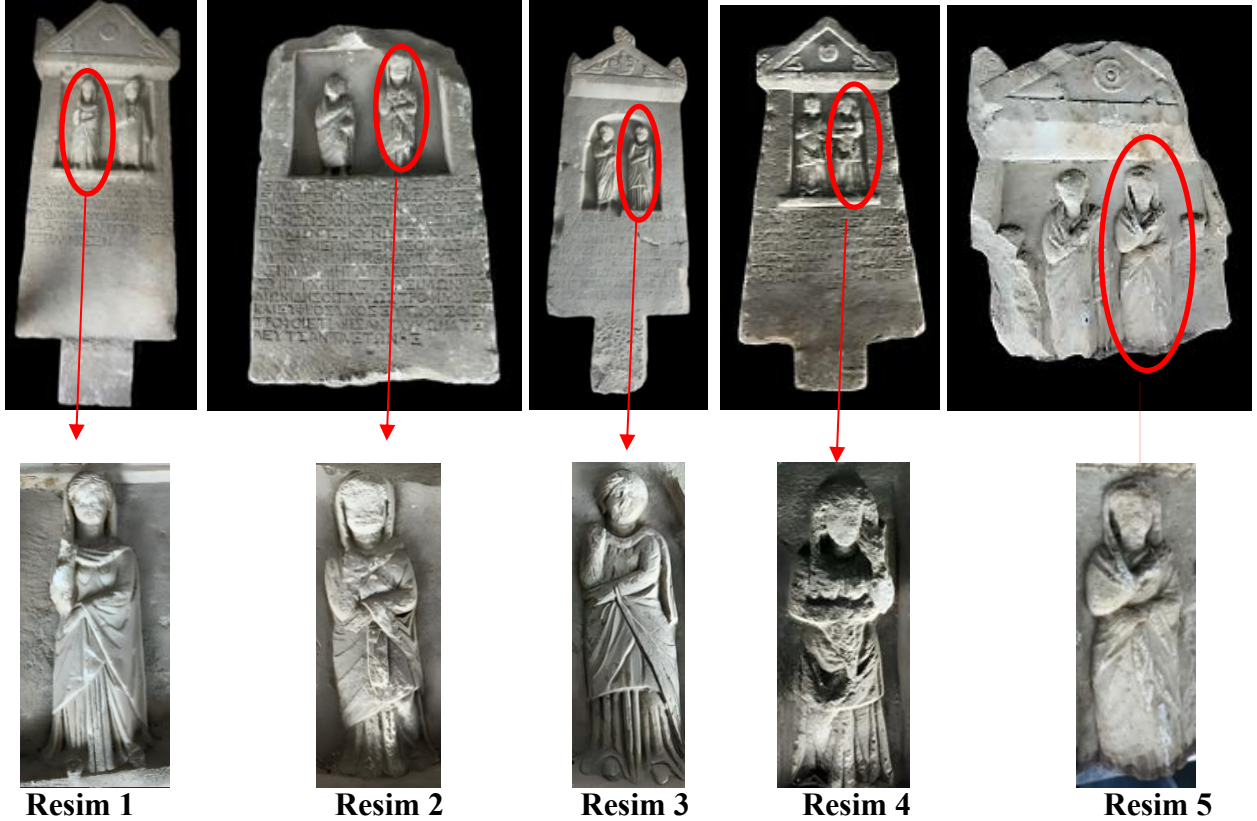
- Tepebaş ve Canlı 2020 Tepebaş, U. ve Canlı, H., “Mersin Müzesi’nden Hellenistik Dönem’e Ait Bir Mezar Steli”, *Seleucia Olba Excavation Series*, 10, 2020, 185- 200.
- Vorster 2007 Vorster, C., “Greek Origins: The Herculaneum Women in the Pre-world”, J. D. Denehner (Ed.), *The Herculaneum Women*, 2007.
- Yaman 2013 Yaman, H., *Zeugma Mezar Stelleri*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2013.
- Yaylalı 1979 Yaylalı, A., *Hellenistik Devir İzmir Mezar Stelleri*, Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1979.
- Zanker 1988 Zanker, P., *The Power of Images in the Age of Augustus*, Ann Arbor, 1988.
- Zanker 1993 Zanker, P., “The Hellenistic Grave Stelai from Smyrna”, Identity and Self-Image in the Polis”. Eds. A.W. Bulloch, *Images and Ideologies. Self-definition in the Hellenistic World*. Berkeley, 212-230.

Elektronik Kaynaklar

Uzantı 1: https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1889-1012-6

Uzantı 2: <https://www.albumonline.com/detail/en/NTdjMzFhMA/palmyrenisch-undatiert-grabrelief-eines-priesters-beim-totenmahl-oberer-teil-kalkstein-alb600299>

Resimler

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16

Resim 17

Resim 18